

Ана Човић¹

ПРАВНА ДЕЈСТВА ЗАКЉУЧЕЊА И ПРЕСТАНКА ЦРКВЕНОГ БРАКА У ДРЖАВНО-ПРАВНОЈ СФЕРИ

Сажетак

Током историје брак је еволуирао од дела обичаја и традиције до друштвене установе регулисане правом, којом се уређује однос између два лица (моногамни брак) или више њих (полигамни брак), ради заједничкој живој и одгајања потомства. Осим тежње и покушаја да се у латалне оквире стави људска сексуалност, иако ипак ће се сваки предбрачни или ванбрачни сексуални однос прогласити неморалним, а деци рођеној из ванбрачних веза ускраћити права која уживају брачна деца, значајан је и економски аспект. Закључењем брака стичу се одређена имовинска права и обавезе. Такође, он представља и основ за различите пореске олакшице, социјалну помоћ или могућност стицања боравка у држави брачној друга. У зависности од тога да ли се склањају од стране свештовне или духовне (верске) власти, разликују се грађански и црквени бракови. У секуларним државама верско венчање мора бити одвојено од грађанског, иако да су сујужници у обавези да закључе брак пред мајичарем, а верском обреду могу присвојити у складу са веровањем и традицијом. У неким земљама свештеник има својство државног службеника, а грађански карактер венчања се односи на упис брака у свештовне мајичне књиге, што представља решење интересантно и са аспекта неких предлога о којима се говорило током израде Преднацрта Грађанског законика. У европским државама однос између црквеног и државног брачног права се разликује у зависности од утицаја цркве и њеног односа са државом. Иако је данас склањање црквеног брака постало неодвојив део брачних церемонија којима присуствујемо у нашој земљи, сви услови за његово заснивање и престанак често остају непознати током израђања брака, али и након развода пред надлежним судом. У овом раду ауторка анализира садржину Брачних правила Српске православне цркве која регулишу услове за закључење и престанак црквеног брака и правна дејства црквеног брака у државно-правној сфери.

¹ Виши научни сарадник у Институту за упоредно право у Београду.

Кључне речи: црквено брачно право, државно брачно право, заснивање црквеног брака, престанак црквеног брака, брачна правила, Српска православна црква.

1. Увод

Склапање брака важан је догађај за све људе који желе да озаконове своју везу и заједницу живота са партнером, верујући да ће љубав, узајамно поверење и поштовање трајати док их смрт не растави у овоземаљском постојању. Закључење црквеног брака, заборављеног у годинама након Другог светског рата, последњих деценија постаје све популарније као церемонија којој се приступа пре или након закључења грађанског брака пред надлежним матичарем. Док је за неке младенце ово чин потврде њихове вере у Бога и побожности, мотивисан дубоко религијским осећањима, за друге је тек праћење тренутних трендова – мода са којом треба бити току. Често се од младенаца може чути да је грађански брак „само регистрација“, а црквени брак „њихово спајање пред Богом“ - догађај који својим значајем и важношћу превазилази сваки упис у општинске матичне књиге. Куповина гардеробе, позивање званица, тражење ресторана и одговарајућег бенда, не остављају довољно времена за упознавање са садржином свих брачних правила која уређују будући црквени брак, његова дејства и разлоге за престанак. Такође, ни свештена лица пред којима се брак закључује, често нису мотивисана да са свим детаљима упознају младенце. Ако се догоди да црквени брак ипак не издржи сва овоземаљска искушења, стресови које са собом носи поступак за судски развод брака, деоба имовине и поверавање и издржавање заједничке деце, у други план стављају питање развода црквеног брака, који бивши супружници покрећу, најчешће, када неко од њих поново пожели да окуша срећу пред Богом.

Не треба занемарити ни осећај поноса због припадности одређеној верској заједници, што са собом увек носи опасност њеног идеализовања, некритичког прихватања свега што се очекује од нас као „верника“ и веровања да смо бољи и ближи Богу од неких људи који су друге вероисповести. Тако се у данашње време изражених предрасуда, често из незнања, полигамија и кршење права жена повезују са исламом, иако Стари завет и рабински списи доказују легалитет полигамије.² Мало се говори о чињеници да пре појаве ислама жена

² Тако се за краља Соломона каже да је имао седам стотина жена и три стотине конкубина (Прва књига Краљева 11:3). Јевреји су у Европи наставили да је практикују до 16. века, а оријентални док нису дошли у Израел где је она забрањена цивилним

није уживала многа права, да је у старој Грчкој била део имовине, а у римском праву без потпуне пословне способности и могућности да поседује имовину. Мушки чланови породице могли су да је поклоне, продају, муче или убију, а код старих Јевреја је била искључена из наслеђа. Ислам у то време представља револуцију када је реч о положају жене, јер не спречава жену да се образује, укључује је у друштвене токове, а дозвољава и развод брака, што је у супротности са ставовима католичке цркве.³ Када говоримо о Старом завету, у одломку из књиге Проповедник, пише: „Док сам још трагао а нисам налазио, нашао сам једног честитог човека између хиљаду других, а нисам нашао нити једне честите жене међу њима свима“ (7:26-28).⁴ На исти начин се о жени говори и у Новом Завету, где Свети Павле каже: „Жена нека се учи у миру и свакој покорности. Жени пак не допуштам да друге учи, нити да господари над мужем, него да буде мирна. Јер је прво створен Адам, а затим Ева.“ (Прва посланица Тимотеју 2:11-15).⁵

Кроз векове је у свим религијским списима била присутна мања или већа дискриминација жене, што је утицало на њен положај у браку, породичним односима, као и на њено ограничено учешће у друштвеном животу. Признавање и правна заштита женских права утицали су и на промену партнерских односа у патријархалном друштву. Значај традиционалног брака је слабио, а разводи и ванбрачне заједнице постају друштвено прихватљиви. Праћење промена друштвених

законом. Римска црква је забранила полигамију да би се прилагодила грчко-римској култури која је прописала једну закониту жену, али је наставила да толерише проституцију и конкубине. Sharif Muhhamad, (превод Наташа Јевтовић), *Жене у Исламу насупрам Јеврејске и Хришћанске традиције – мит и реалности*, Women in Islam Versus the Judeo-Christian Tradition – Myth and Reality, Kingston, February 10, 1995, University of Essex Islamic Society, <https://www.scribd.com/doc/66552943/%C5%BDenu-islam-naspram-jevrejske-i-hri%C5%A1%C4%87anske-tradicije>, 11, 12.

³ Кур’ан моногамију сматра основном формом брака, а полигамију условљава могућношћу једнаког поступања мужа према свим женама. Брачним уговором се може ограничити право мужа на полигамију. Кур’ан је укинуо све брачне обичаје Арапа који су били у супротности са његовим моралним нормама, а брак је уместо уговора о купопродаји постао уговор о заједници живота. Мужу се признаје власт над женом али не и над њеном имовином, укида се обичај по коме је жена улазила у његову заоставштину и признаје јој се право да га наследи. Ислам је од жене објекта створио жену субјекта, признавши јој правну и пословну способност, право на развод брака, право да слободно располаже имовином и право наслеђа из оставине мужа. М. Беговић, *О положају и дужностима муслиманке према исламској науци и духу данашњеј времена*, Београд: Графички уметнички завод „Планета“, 1931, 21.

⁴ S. Muhhamad, 4.

⁵ *Ibid.*

токова и еволуције кроз коју пролазе партнерски и супружнички односи, изазов је са којим се суочавају и све верске заједнице. Зато се може се поставити питање да ли су Брачна правила Српске православне цркве у складу са временом и условима у којима данас живимо или неке одредбе ипак постоје само као слово на папиру?

Правна дејства закључења и престанка црквеног брака у сфери државног права, разликују се у земљама чланицама Европске уније, у зависности од утицаја цркве и њене повезаности са државном влашћу. Док је у неким државама систем државно – црквеног права заснован на идеји потпуне одвојености државе и цркве (Холандија, у великој мери Ирска и Француска, са изузетком три источна департмана), у другим државама постоји државна црква која има тесне везе са државном влашћу (Енглеска, Грчка, Малта, Финска, Данска), док се негде препознаје и споразумни систем односа државе и цркве, односно повезаност државе и цркве приликом обављања заједничких задатака иако постоји њихова основна раздвојеност (Белгија, Пољска, Шпанија, Италија, Мађарска, Португал, Аустрија, Балтичке земље).⁶ Религија је, без сумње, врло важан елемент друштвеног живота, и њен значај се јасно види када се говори о питању регулисања правног статуса и организације верских заједница, њиховом утицају на образовање, културу, масовне медије, финансирању цркава и њиховом статусу у пореском праву, класификовању појединих дела као верских преступа, а значајна је и улога у очувању историјских споменика. Утицај религије је присутан у свим сферама друштвених односа, а нарочито у брачним и породичним односима. Као основна ћелија друштва, складна породица се сматра важном и незаменљивом у духовном развоју човека.

2. Однос црквеног и државног брачног права у Европској унији

Међу европским државама се разликују две групе земаља – државе које признају само грађански брак као форму која производи правна дејства и оне које младенцима остављају избор између закључења грађанског или верског брака као две равноправне могућности.

Иако се у 19. веку често закључивао само црквени брак, данас је у Белгији чланом 21 Устава прописано да се грађански брак мора закључити пре обреда верског брака, а члан 267 Кривичног законика прописује казне за свештенике који поступе противно овој уставној

⁶ Г. Роберс, „Држава и црква у Европској унији“, у: *Држава и црква у Европској унији* (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 10.

забрани, осим у ситуацији када се један од партнера налази у животној опасности.⁷ У Немачкој се верски брак може склопити само међу странцима, пред органом који њихове државе признају надлежним за његово закључење, док за немачке држављане верско венчање нема грађанскоправне последице и према уставном правилу не може претходити грађанском венчању.⁸ Грађански брак је обавезан и у Луксембургу, а у Словенији је став државе да све верске заједнице не могу добити јавна овлашћења.⁹ У Мађарској од 1962. године партнери могу закључити само црквени брак без грађанског, али се тада сматра да живе у ванбрачној заједници.¹⁰

Само верским обредом не може бити закључен пуноважан брак у Француској, али ће такав брак закључен у иностранству, у складу са законом те државе, бити признат. Иако су француско право и канонско право аутономни, породично право узима у обзир верске чињенице, иако законодавац ретко упућује на њих (приликом развода брака судови узимају у обзир одбијање супружника да склопи верски брак на који је пристао пре грађанског или повлачење жене из заједничког живота ради узимања верског завета).¹¹ Исто је решење и холандског права, где је значајан утицај судске праксе на ову област. Верски фактор се узима у обзир када се тумаче правни стандарди, а грађански брак је законом одвојен од верских процедура и једини производи правна дејства.¹²

Са друге стране, у Аустрији је дозвољено склапање брака само по канонском праву без признања државног права, а постоје мишљења

⁷ Р. Торфс, Држава и црква у Белгији, у *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 49.

⁸ Г. Роберс, Држава и црква у Немачкој, у *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 217.

⁹ Л. Штурм, Држава и црква у Словенији, у *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 283.

¹⁰ Б. Шанда, Држава и црква у Мађарској, у *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 189.

¹¹ Б. Басдевон – Годме, Држава и црква у Француској, у *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 329.

¹² С. К. ван Бајстервелд, Држава и црква у Холандији, у *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012.

да се склапањем црквеног брака без секуларног даје простор цркви да учествује у „злоупотреби установа социјалне заштите.“¹³

Верски брак је био једина пуноважна форма до 1982. године у Грчкој, док грађански брак није био признат и могао се закључити само у иностранству. Законом Л.1250/1982 изједначени су грађански и верски брак и укинуте су многе брачне сметње у Грађанском законнику, а неке од њих задржала је црква.¹⁴ Развод је у надлежности грађанског суда, док Црква има могућност да се умеша у покушају помирења пре развода и после развода када духовно разрешава брак.¹⁵

У Данској венчање може бити верско или грађанско, а свештеници око двадесет верских заједница овлашћени су да обављају венчања. Закон о браку (147/1999) прописује да оба партнера морају имати данско држављанство или дозволу боравка по Закону о странцима (608/2002).¹⁶

Регистровање бракова од стране свештенства са грађанском важношћу, које је у Естонији постојало у периоду до 1940 године на основу Закона о личном статусу из 1926. године, поново је успостављено 2001. године.¹⁷ Постоји могућност да се пренесе обавеза службе за регистар на свештеника одређене цркве, конгрегације или савеза конгрегација, док Министарство унутрашњих послова може да овласти свештенство за склапање грађанских бракова само уколико су успешно прошли обуку за регистровање у организацији Министарства, чиме је дискреционо право Министарства сведено на минимум.¹⁸

Грађански брак који се може закључити од 1844. године у Ирској, није обавезан, па се многи бракови закључују према верским обредима и производе грађанскоправна дејства уколико су испуњени

¹³ Р. Поц, Држава и црква у Аустрији, у *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 32.

¹⁴ Х. Папастатис, Држава и црква у Грчкој, *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 62.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ И. Дибек, Држава и црква у Данској, у *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 76.

¹⁷ М. Кивиорг, Држава и црква у Естонији, у *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 89.

¹⁸ *Ibid.*

прописани услови.¹⁹ Римокатоличка црква у Ирској има судове који су надлежни у брачним стварима, али ниједан њихов акт не производи грађанскоправно дејство, нити се грађанске одлуке о разводу доносе на основу верских чинилаца.

Једина призната форма брака у Италији након доношења Грађанског законика 1865. године био је грађански брак и то је решење изазивало велико незадовољство у црквеним редовима. Члан 34 Конкордата предвиђа да црквени бракови буду уписани у матичне књиге рођених, венчаних и умрлих у свакој италијанској општини, чиме би добили вредност у државном закону, док би црквени судови били надлежни за поништавање и раскидање регистрованих црквених бракова (конкордат бракови), а њихове одлуке добиле би пуноважност грађанског права одлуком признавања поступка у италијанским апелационим судовима.²⁰ Припадници других верских заједница могли су да се венчају пред свештеником њихове вероисповести, али је регулисање тих бракова било у рукама државног законодавства и судова. Члан 8 Споразума Вила Мадам признаје грађанскоправна дејства бракова закључених по канонском праву, ако потврда свештеника буде пренета у матичну књигу венчаних, рођених и умрлих. Према члану 797 Закона о парничном поступку, црквене одлуке којима се поништавају бракови из верских разлога, као што је нпр. завет чедности, не сматрају се пуноважним у италијанском праву, јер би то било противно начелу верских слобода.²¹ Године 1993. усвојено је мишљење Касационог суда по коме су државни судови надлежни да прогласе ништавост конкордат бракова, а од 1970. године када је уведен развод у Италији, смањило се број пријава за давање пуноважности одлукама црквених судова о поништењу.²² Свештеник не мора имати претходно државно одобрење за закључење брака, али је верски брак потпуно подређен грађанском праву.

Православци рођени на Кипру нису могли да склопе грађански брак, иако се такав брак закључен у иностранству признавао. Врховни суд Кипра је 1977. године стао на становиште да је брак између православаца ништав било где да је склопљен, ако није регулисан правом

¹⁹ Ц. Кејси, Држава и црква у Ирској, у *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 106.

²⁰ С. Ферари, Држава и црква у Италији, у *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 120.

²¹ *Ibid.*

²² *Ibid.*

Грчке православне цркве или цркве верске групе у конкретном случају, што је значило да је једини облик брака био верски брак за Православце, Римокатолике, Јермене и Мароните. Првим амандманом на Устав (Закон 95/1989) измењен је члан 111 и сва питања која се тичу развода, судског раздвајања, породичних односа чланова Православне цркве под надлежношћу су породичног суда, а у случају развода суд се састоји од три члана – свештеника као председника већа и два световна лица. Основе за развод брака наводе се у Уставу, а након усвајања закона 21/1990 грађани стичу могућност закључења грађанског брака.²³

Током Руског Царства законско регистровање рођења, бракова, крштења, смрти и сахрана у Летонији било је у надлежности Руске православне цркве. Након доношења Закона о браку 1922. године утврђује се дужност државе да врши све акте везане за грађански статус грађана, а цркве којима је дозвољено да имају право регистровања промена ових статуса исте је морало да пријави владиним установама.²⁴ На основу Грађанског закона из 1937. године, грађани могу регистровати бракове или у Служби за регистровање бракова или код свештеника који је у обавези да ову Службу обавести о закљученом браку у року од четрнаест дана. Канонски брак производи дејство од тренутка закључења ако нема грађанских препрека и уз испуњеност услова из закона Републике Летоније (чл. 8 Споразума између Републике Летоније и Свете столице).²⁵

У Литванији црквени брак има грађанско дејство као правни акт државе уколико су испуњени услови из Грађанског законика у погледу старости и слободне воље супружника и ако је брак закључен од стране верске организације која је призната од стране литванске државе. Верска организација је у обавези да Службу грађанског регистра обавести о закљученом браку како би се он уписао у грађански регистар, у року од десет дана од закључења брака.²⁶

На Малти су само црквени бракови били правно важећи до ступања на снагу Закона о браку 1975. године који је у члану 35 прописао

²³ А. Емилианидес, Држава и црква на Кипру, у *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 132.

²⁴ Р. Балодис, Држава и црква у Летонији, у *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 154.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Ј. Кузњецовиене, Држава и црква у Литванији, у *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 168.

да канонско право више није део малтешког позитивног права. Након тога бракови су морали бити регистровани у јавном регистру, а став црквеног суда о постојању или непостојању брака није био меродаван.²⁷ Иако развод није био дозвољен, одлуке страних судова, када је постојала њихова надлежност, признавале су се и представљале су доказ о непостојању брачне сметње. Законом о допунама Брачног закона из 1995. године, канонски брак је признат грађанским правом и обновљена је искључива надлежност црквених судова у вези са римокатоличким браковима, а грађански судови су могли преузети надлежност уколико ниједна од странака не покрене поступак пред црквеним судом или уколико се започети поступак прекине.²⁸

Канонски и грађански брак у Пољској имају иста дејства, а свештеник мора да обавести локалну матичну службу о његовом закључењу у року од пет дана.²⁹ У циљу заштите од бигамије, пре закључења верског брака захтева се потврда матичне службе да је брак између странака правно могућ.³⁰ Развод са грађанским дејством и могућност поновног склапања брака, дозвољен је само пред државним судом. Изједначени у дејствима су и канонски и грађански бракови у Португалу, где је од 1975. године могуће развести канонски брак по грађанском праву.³¹ Исто решење срећемо и у праву Словачке Републике. Канонски брак је изједначен са грађанским уколико испуњава све услове који су прописани државним правом.³² У Уједињеном Краљевству парови могу закључити верски или грађански брак, а Англикански црквени судови немају јурисдикцију у брачним питањима од 1857. године.³³ Законом о разводу верских бракова из 2002.

²⁷ М. Боници, Држава и црква на Малти, у *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 203.

²⁸ *Ibid.*, 204.

²⁹ М. Ринковски, Држава и црква у Пољској, у *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 227.

³⁰ *Ibid.*

³¹ В. Канас, Држава и црква у Португалу, у *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 245.

³² М. Моравичкова, Држава и црква у Словачкој Републици, у *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 264.

³³ Д. Меклин, Држава и црква у Уједињеном Краљевству, у *Држава и црква у Евројској унији*, (ур. Г. Роберс): Православни богословски факултет Универзитета у Београду и Институт за теолошка истраживања, Београд 2012, 296.

године омогућено је судовима да издају наредбу по којој одлука о грађанском браку не производи дејство док обе стране не потврде да су испоштоване све верске процедуре.³⁴

3. Брак у Српској православној цркви

3.1. Услови за закључење брака

Услови за закључење и престанак црквеног брака прописани су Брачним правилима Српске православне цркве.³⁵

Православни брак је света тајна по којој се два лица различитог пола, на начин прописан Црквом, везују доживотном духовном и телесном везом, ради потпуне животне заједнице и рађања и васпитања деце.³⁶ Лица која ступају у брак морају у православном храму, пред надлежним свештеником и пред најмање два сведока, изјавити своју слободну вољу да ступе једно с другим у брак, а свештеник утврђује ову везу црквеним обредом.³⁷

Неуклоњиве личне сметње за склапање брака прописане Брачним правилима су: 1) ненавршена шеснаеста година за мушко и четрнаеста за женско;³⁸ 2) црквено сродство у правој линији, без обзира на степен сродства; 3) крвно сродство у побочној линији, до четвртог степена закључно;³⁹ 4) двородно сродство до трећег степена закључно, као и сродство између два брата и две сестре („На образложени предлог епархијског архијереја може, у изузетним случајевима, Свети архијерејски синод разрешити IV степен двородног сродства где су у питању брат и сестра с једне и брат и сестра с друге стране.“ (АСБр. 20/

³⁴ *Ibid.*, 297.

³⁵ Брачна правила Српске православне цркве, II допуњено и исправљено издање Светог Архијерејског Синода, Београд, 1994. Први пут објављена у „Гласнику“, службеном листу Српске православне патријаршије од 7. септембра (25. августа) 1933. године. Исправке и допуне извршио протојереј-ставрофор Бранко А. Цисарж, инспектор богословија у пензији.

³⁶ Члан 1 Брачних правила Српске православне цркве.

³⁷ Члан 2.

³⁸ Ова тачка се не примењује више (Син. бр. 1006 из 1946. и АСБр. 12/Зап. 37 из 1961.

³⁹ Крвно сродство постоји међу лицима: 1) која су постала једно од другог (у правој линији); 2) која су постала од заједничког претка (у побочној линији). Степен крвног сродства рачуна се: 1) у правој линији, по броју рођења по којима једно лице исходи од другога; 2) у побочној линији, по броју рођења којим су два лица између себе везана преко свога најближег заједничког претка, не рачунајући рођење претково. (чл. 14-15).

Зап. 15 из 1948. год.);⁴⁰ 5) духовно сродство и сродство по усвојењу до другог степена закључно; 6) сродство из ванбрачног рођења у правој линији без обзира на степен сродства, а у побочној линији до трећег степена закључно; 7) постојећи брак; 8) ранија четири брака истога лица; 9) разлика вере;⁴¹ 10) коначно искључење из црквене заједнице; 11) свештенички чин; 12) монашки завет (мала и велика схима);⁴² 13) доживотна забрана ступања у брак на основу закона или правоснажне пресуде.⁴³

Уклоњиве личне сметње за склапање брака представљају: 1) ненавршена осамнаеста година за мушко а шеснаеста за женско;⁴⁴ 2) крвно сродство у побочној линији од петог до седмог степена закључно; 3) двородно сродство од четвртог до шестог степена закључно, осим случаја назначеног у чл. 12 т. 4; 4) трородно сродство до трећег степена закључно;⁴⁵ 5) духовно сродство и сродство по усвојењу од трећег до седмог степена закључно;⁴⁶ 6) ништав брак, док није престао или није судски поништен; 7) ранија три брака истог лица; 8) разлика

⁴⁰ Двородно сродство постоји: 1) између једног брачног друга и крвних сродника другог (тазбина); 2) између крвних сродника једнога и крвних сродника другог брачног друга (пријатељство). Степен двородног сродства рачуна се: 1) за једног брачног друга и крвне сроднике другог, по степену крвног сродства овога сродника са другим брачним другом; 2) за крвне сроднике једнога и крвне сроднике другог брачног друга, по збиру степена њихова крвног сродства према брачним друговима. (чл.16-17).

⁴¹ Разлика вере чини сметњу, ако једно брачно лице припада верској заједници која нема тајне крштења или чије се крштење не признаје за пуноважно. (чл. 23)

⁴² Свештенички чин и монашки завет чине брачну сметњу док свештено или монашко лице не постане световно по одлуци надлежне црквене власти. (чл. 24)

⁴³ Члан 12.

⁴⁴ Тачка I не примењује се (Син. бр. 1006 из 1946. и АСБр. 12/Зап. 37 из 1961. године).

⁴⁵ Трородно сродство постоји: 1) између једног брачног друга и двородних сродника другог; 2) између крвних сродника једног брачног друга и двородних сродника другог. Степен трородног сродства рачуна се: 1) између једног брачног друга и двородних сродника другог, по степену двородног сродства овог сродника са другим брачним другом; 2) између крвних сродника једног и двородних сродника другог брачног друга, по збиру степена њихова крвног сродства са једним брачним другом и двородног сродства са другим. (чл. 18-19).

⁴⁶ Духовно сродство постоји између кума, кумчета и њихових крвних сродника у правим нисходним линијама, као и мајке кумчета, при чему се кум и његова жена узимају за једно лице. Сродство по усвојењу чини брачну сметњу у истим степенима као и духовно сродство, ако је усвојење извршено по прописаном црквеном обреду. У случају грађанског усвојења сметња је у истим случајевима, у којима је оно сметња по државном закону. Степен духовног сродства и сродства по усвојењу између два лица рачуна се по броју рођења међу њима, при чему се кумовање при крштењу и усвојење изједначаје са рођењем. (чл. 20-22).

вероисповести;⁴⁷ 9) прељуба између лица која желе ступити у брак, извршена за време док је прељубник живео не одвојено од свога брачног друга;⁴⁸ 10) заједничко рађење о глави брачном другу једнога од лица која желе ступити у брак; 11) Старост преко 70 година за мушко и 60 за женско, као и разлика у годинама међу супружницима преко 15 година (Син. бр. 2410/Зап. 586 из 1937).⁴⁹

Уклоњиве брачне сметње због недостатка пуноважне изјаве слободне воље за ступање у брак су: 1) ненормално душевно стање; 2) принуда (отмица, страх, насиље); 3) превара или заблуда о истоветности лица; 4) превара или заблуда о трудноћи невесте; 5) превара или заблуда о способности брачног лица за вршење брачне дужности; 6) превара или заблуда о томе да је једно брачно лице пре брака извршило злочинство или да није издржало досуђену казну лишења слободе од најмање три године.⁵⁰

⁴⁷ Разлика вероисповести чини брачну сметњу, ако једно брачно лице припада верској заједници чије је крштење признато као пуноважно у православној Цркви, али та заједница није у саставу православне Цркве. (чл. 25)

⁴⁸ Прељуба чини брачну сметњу само ако је доказана пресудом црквеног или државног суда (док се брак разводио на основу кривице). Исто важи и за рађење о глави. (чл. 26)

⁴⁹ Члан 13.

⁵⁰ Ненормално душевно стање чини брачну сметњу, ако је спојено са помућењем свести или са потпуном неспособношћу за вољно одлучивање. Душевно ненормално лице не може склопити брак ни у тренуцима чисте свести (*lucida intervalla*), а док се не докаже противно, узима се да је брачно лице душевно нормално. Отмица чини брачну сметњу, док се одведено лице налази у власти отмичара и док, по своме ослобођењу, не изјави своју слободну вољу за ступање у брак. Страх чини брачну сметњу, ако је задат озбиљном претњом законом недопуштеног великог зла и које, према приликама случаја, може застрашити лице коме се прети; сметња траје док траје страх и док лице, ослобођено од задатог страха, не изјави своју слободну вољу за ступање у брак. Насиље чини брачну сметњу док је брачно лице стварно присиљено да нешто чини или трпи тако да се насиљу не може одупрети; сметња траје док то лице, по своме ослобођењу од насиља, не изјави своју слободну вољу за ступање у брак. Превара или заблуда о истоветности брачног лица чини брачну сметњу само ако се брак хтео склопити са једним физичким лицем а склопљен је са другим. Превара постоји без обзира да ли ју је извршило друго брачно или неко треће лице; заблуда постоји без обзира да ли је настала из невиног незнања или непажње. Превара или заблуда о трудноћи невесте чини брачну сметњу само ако трудноћа потиче од трећег лица и ако брак није склопљен противно брачној забрани из чл. 37 т. 1. Превара или заблуда о неспособности за вршење брачне дужности чини брачну сметњу, ако та неспособност онемогућује сам полни сношај и ако је таква неспособност постојала већ у часу склапања брака и остала трајна. Неспособност за само оплођење не чини брачну сметњу. Узима се да неспособност за вршење брачне дужности постоји и тада кад брачно лице не може, због неизлечиве заразне болести, вршити брачну дужност без опасности за живот свога брачног друга. Ако је муж

Склапање брака без учешћа Цркве, без слободне изјаве воље младенаца да ступе у брак или без икаквог брачног црквеног обреда, представљају неуклоњиве сметње због недостатка облика.⁵¹ Без учешћа Цркве венчање је извршено ако је брак склопљен пред грађанском влашћу (тзв. грађански брак) и ако је црквени обред венчања извршило лице које нема епископског или презвитерског чина.⁵² Изјава слободне воље младенаца да ступе у брак да би важила, мора бити одређена и без икаквих услова.⁵³ Венчање је извршено у часу кад свештеник благослови изјављену вољу младенаца, обредним речима: „Господи Боже наш, славоју и честију вјенчај ја“.⁵⁴

Брачна правила предвиђају и девет брачних забрана: 1) Забрана жени чији је ранији брак престао, разведен или поништен, да не може ступити поново у брак пре истека рока од десет месеци по престанку, поништењу или разводу ранијег брака; 2) забрана лицима, која су под очинском влашћу, туторством или старатељством, да не могу ступити у брак без пристанка оца односно мајке, татора и староца или туторске и старалачке власти, у случајевима кад тај пристанак није по државном закону довољан или кад ови свој пристанак ускрате; 3) забрана војним лицима и лицима којима је по државним законима потребна дозвола надлежне власти за склапање брака, да не могу ступити у брак без дозволе те власти; 4) забрана лицима осуђеним на лишење слободе, да не могу ступити у брак пре издржане казне; 5) забрана венчања без правилно извршеног предбрачног испита и оглашења; 6) забрана лицу брачно испитаном да не може ступити у брак са трећим лицем, пре поништења предбрачног испита; 7) забрана венчања противно пропису Требника, ако недостаци венчања нису такви да чине брачну сметњу из члана 33; 8) забрана венчања у Црквом забрањено време, на месту које није одређено за венчање или од ненадлежног свештеника; 9) забрана венчања без потребног броја сведока, или без уписа у матицу венчаних или са уписом који не одговара пропису.⁵⁵

Лица православне вере, која живе у ванбрачном односу, казниће се за црквену кривицу а деца из тога односа сматрају се за незакониту,

навршио седамдесет година живота или жена шездесет година живота, неспособност за вршење брачне дужности не чини брачну сметњу. (чл. 27-32).

⁵¹ Члан 33.

⁵² Члан 34.

⁵³ Члан 35.

⁵⁴ Члан 36.

⁵⁵ Члан 37, Тачке 1-4 овога § не примењују се (Син. бр. 1006 из 1946. и АСБр. 12/ Зап. 37 из 1961).

уколико не би била позакоњена по државним законима.⁵⁶ Надлежни па-рох се стара да се дете из ванбрачних односа православних родитеља односно православне мајке крсти и васпитава у православној вери.⁵⁷

Брак је ништав ако нема свих прописаних брачних услова и ако постоје брачне сметње. Брак се може поништити по службеној дужности, на захтевање судског тужиоца у смислу прописа Поступка за судове у Српској православној цркви, по тражењу невиног брачног лица и по тражењу трећег лица које има оправданог интереса у погледу важности брака.⁵⁸ Члан 48 прописује да поништење ништавог брака чини да се поништени брак сматра као да није постојао од самог венчања. Лице коме је брак поништен може ступити у брак само ако му пресудом ступање у брак није забрањено. Деца из поништеног (ништавог) брака сматрају се за закониту, ако је бар један брачни друг из тог брака био невин. Ништавост брака престаје, ако се брак оснажи једном неком од каснијих чињеница.⁵⁹

⁵⁶ Члан 126.

⁵⁷ Члан 127.

⁵⁸ Члан 39. Не може се тражити поништење брака због сметња из чл. 13, ако је од дана венчања прошло време од три године (члан 43). Код брачних сметња из чл. 27 брак се може поништити једино по захтевању невиног брачног друга (чл. 6) (члан 44). Кад је у питању сметња због ненормалног душевног стања (чл. 27 т. 1) или принуде (чл. 27 т. 2), може се брак поништити и по захтевању заступника по закону или службеној дужности душевно болесног или принуђеног брачног лица (члан 45). По престанку ништавог брака због сметња из § 33, поништење може тражити законити заступник или наследник умрлог брачног лица, само ако је у питању сметња из чл. 33 т. 1. (члан 47).

⁵⁹ 1) ако постојећи брак (чл. 12 т. 7) престане, а оба брачна друга су невина; 2) ако престане разлика вере прелазом нехришћанског лица у православу веру; 3) ако лице искључено из црквене заједнице буде поново примљено у заједницу; 4) ако свештено или монашко лице постане световно по одлуци надлежне црквене власти; 5) ако брачно лице, које је у часу венчања било душевно ненормално, постане душевно нормално, и при пуној свести изјави слободну вољу да се брак оснажи; 6) ако брачно лице, које је било принуђено (отмицом, страхом или насиљем), или обмануто преваром, или заведено заблудом да изјави своју слободну вољу за склапање брака, буде ослобођено од принуде, обмане или заблуде, те тада потпуно слободно изјави своју вољу да се брак оснажи; 7) ако лице, осуђено на казну лишења слободе у трајању од најмање три године, буде помиловањем потпуно ослобођено од казне или му казна буде смањена на рок мањи од три године; 8) ако невино брачно лице, по сазнању брачних сметња из чл. 27, сем случаја неспособности за вршење брачне дужности, продужи полно општење са кривим брачним другом (члан 49). Црквена власт може својим разрешењем уклонити једино следеће брачне сметње: 1) крвно сродство у побочној линији петог степена; 2) двородно сродство четвртог степена, осим случаја брака између два брата и две сестре; 3) трородно сродство првог степена; 4) духовно сродство и сродство по усвојењу трећег степена. Од осталих брачних сметња може разрешити епархијски Архиепископ. (чл.51)

3.2. Склапање брака и ујис у црквене матичне књиџе

За склапање брака надлежан је парох оне парохије којој припадају младенци као чланови.⁶⁰ Ако су младенци чланови разних парохија, надлежан је парох оне парохије којој припада вереник.⁶¹ Парох не сме приступити склапању брака пре него што се увери да не постоји брачна сметња или забрана код неког од њих, односно међу њима. Извршен предбрачни испит морално обавезује веренике на ступање у брак у најдужем року од 6 месеци. Испит обавезује на међусобну верност од дана испита, те чини брачну забрану за склапање брака с трећим лицем. Предбрачно испитана лица не могу склопити брак с трећим лицем без претходно поништеног предбрачног испита.⁶² На венчању морају, осим свештеника, бити присутни најмање два сведока. Сведоци морају бити пунолетни и морају имати способност за сведочење по црквеним прописима.⁶³ Не могу бити сведоци венчања нехришћани и познати безверници, хришћани неправославнога исповедања, лица искључена из црквене заједнице док траје казна, монаси и свештенмонаси и лица лишена права да предлажу покретање судског поступка по службеној дужности.⁶⁴ Изузетно могу се као сведоци при венчању узети, по претходном одобрењу надлежног Архијереја, и хришћани неправославног исповедања.⁶⁵ Одмах по извршеном венчању надлежни парох уписује обављено венчање у матицу венчаних, која се води по црквеним прописима.⁶⁶ Ако венчање није обавио надлежни парох, него свештеник овлашћен од надлежног пароха за тај чин, дужан је да извести пароха о извршеном венчању у року од осам дана, ради уписа венчања у матице и анаграф парохије, са тачним означањем свих писмених исправа, које се односе на венчање.⁶⁷ Брак између православног лица и лица друге вероисповести може се склопити само под одређеним условима.⁶⁸ Православно лице не може склопити

⁶⁰ Члан 25 Устава Српске православне цркве.

⁶¹ Члан 55.

⁶² АСБр. 61/Зап. 31 из 1939. — Гласник год. XX (1939.), бр. 15-16, стр. 357.

⁶³ Члан 137 и 144 Поступка за судове у Српској православној цркви.

⁶⁴ Члан 127 Поступка за судове у Српској православној цркви.

⁶⁵ Члан 67.

⁶⁶ Син. бр. 1006 из 1946. год.

⁶⁷ Члан 60.

⁶⁸ 1) лице друге вероисповести мора пре ступања у брак потписати писмену изјаву пред надлежним парохом православног лица, у присуству два сведока, да неће свога будућег брачног друга православне вере одвраћати од православног исповедања вере, ни покушавати да га ма којим начином наведе да пређе у другу веру; да неће сметати православном лицу у вршењу његових верских дужности и чувању православних

брак са оним лицем чији је брак био разведен због његовог отпадништва од православне вере.⁶⁹ Деца из мешовитог брака, склопљеног у православној Цркви, могу се крстити само у православној вери.⁷⁰ Деца из мешовитог брака, макар брак био склопљен и од верских представника друге вероисповести, морају се крстити у православној вери, ако је један од родитеља православне вере. Противан уговор родитеља о крштењу деце нема никакве важности за православну Цркву.⁷¹

Ако је верски обред склопљен пред органима неке друге хришћанске вероисповести, ван православне Цркве, разведен пресудом грађанског суда, може се ступити у други — правослазни брак на основу саме пресуде грађанског суда о разводу њиховог ранијег верског обреда, без вођења спора о разводу брака пред црквеним судом православне Цркве.⁷²

3.3. Престанак брачне везе

Смрћу једног од брачних другова престаје брачна веза. Преживели брачни друг може ступити у нови брак, уколико томе не стоји на путу брачна сметња или забрана. Престанак брака смрћу установљује се уписом у матицу умрлих.⁷³ У погледу престанка брака изједначаје се са смрћу проглашење брачног друга мртвим, полагање монашког завета и рукоположење за епископа.

Брак може престати за живота оба брачна друга, само ако га надлежни Црквени суд разведе правоснажном пресудом, на основу прописаних бракоразводних узрока. Брачни друг, чијом кривицом је настао бракоразводни узрок, не може тражити развод брака, осим ако су оба брачна друга крива.⁷⁴ Прописани бракоразводни узроци су прељуба, рађење о глави брачном другу, хотимичан побачај, злобно на-

црквених обреда и обичаја; 2) лице друге вероисповести мора се пред надлежним парохом и два сведока, писменом изјавом, нарочито обавезати да ће своју децу из тога брака крштавати и васпитавати у православној вери; 3) православно лице, које жели ступити у брак с лицем друге вероисповести, има пред надлежним парохом свечано обећати да ће стално, лепим начином, настојати да свога будућег друга приволи православној вери; 4) брак православног лица са лицем друге вероисповести мора се склопити у православном храму, од православног свештеника и по православном обреду (чл.115).

⁶⁹ Члан 116.

⁷⁰ Члан 120.

⁷¹ Члан 121.

⁷² Син. бр. 1006 из 1946., Гласник, службени лист СПЦ. XXVII (1946.), бр. 5. стр. 74.

⁷³ Члан 80.

⁷⁴ Члан 86.

пуштање брачног друга, нестанак брачног друга дужи од две године, телесна и душевна болест, морална поквареност и отпадништво од православне вере.⁷⁵

Члан 108 прописује да се не може покренути спор о разводу брака ако је протекло више од шест месеци (код бракоразводних узрока прељубе, рађење о глави брачном другу и хотимичног побачаја) или три године (код телесне и душевне болести и моралне покварености), од момента када је лице које покреће поступак развода сазнало за бракоразводни узрок. За злобно напуштање брачног друга, нестанак брачног друга и отпадништво од православне вере не наступа застарелост.⁷⁶ Ако у поведеном спору о разводу брака дође до прекида или мировања поступка, спор о разводу брака се не може наставити, ако је од часа кад је престао разлог прекида или од часа почетка мировања поступка протекло време дуже од једне године.⁷⁷

3.4. Правна дејства црквеног брака

Према Уставу Републике Србије наша држава је световна, цркве и верске заједнице су одвојене од државе и ниједна религија се не може успоставити као државна или обавезна.⁷⁸ Чланом 43 јемчи се слобода мисли, савести и вероисповести, а чланом 44 утврђује равноправност цркава и верских заједница и њихова одвојеност од државе. Члан 62 утврђује право на слободно одлучивање о закључењу и раскидању брака, на основу слободно датог пристанка мушкарца и жене пред државним органом. Према Породичном закону брак се склапа пред матичарем.⁷⁹ Закон о матичним књигама прописује да се чињеница закључења брака уписује у матичну књигу венчаних која се води за матично подручје у чијем саставу је насељено место у коме је брак закључен.⁸⁰ Брак који није закључен пред матичарем може се уписати у матичну књигу венчаних само на основу правноснажне одлуке суда о утврђивању постојања брака.⁸¹

⁷⁵ Чл. 88-107.

⁷⁶ Прописи овог члана немају више практичне вредности (Син. бр. 1006 из 1946. и Син. бр. 2098/Зап. 298 из 1946).

⁷⁷ Члан 109.

⁷⁸ Члан 11 Устава Републике Србије, „Сл. гласник РС“, бр. 96/2006.

⁷⁹ Члан 15 Породичног закона, „Сл. гласник РС“, бр. 18/2005, 72/2011 и др. закон и 6/2015.

⁸⁰ Члан 57 Закона о матичним књигама, „Сл. гласник РС“, бр. 20/2009, 145/2014, 47/2018.

⁸¹ Члан 58.

У Војводини су брак и развод брака били у надлежности државе и државних судова од 1895. године и ступања на снагу Мађарског закона о браку (осим Срема и Војне границе где је важио Аустријски грађански законик).⁸² Као једнака могућност у Србији, црквени и грађански брак престају да постоје 1946. године, ступањем на снагу Основног закона о браку.⁸³ До тада су свештеници имали улогу матичара, а матичне књиге рођених, венчаних и умрлих водиле су цркве и верске заједнице које су на захтев појединаца и државних органа издавале изводе из њих. Обавеза вођења матичних књига уведена је почетком 19. века, када су верски обреди били неизоставни део крштења, венчања и сахрана, а државна управа још недовољно развијена.⁸⁴ У Кнежевини Србији верске матичне књиге почињу да се воде 1837. године, у Београду 1816. године, а на територији данашње Војводине од доношења царског декрета Аустроугарске монархије 1784. године.⁸⁵ Ова Наредба о обавезном вођењу матичних књига рођених, венчаних и умрлих односила се на све признате вероисповести. Српски грађански законик из 1844. године прописао је обавезну садржину матичних књига, а држава је све активније учествовала у утврђивању правила која су се односила на њихово вођење, доношењем уредби о начину вођења матичних књига, издавању извода из матичних књига и достављању спискова рођених, венчаних и умрлих државним органима.⁸⁶ Законом о државним матичним књигама из 1946. године уређено је вођење евиденције о рођењу, браку и смрти на целој територији Републике Србије.⁸⁷ До ступања на снагу овог закона државне матичне књиге вођене су само у Банату и Бачкој, док су на осталом подручју биле у надлежности цркава и верских заједница које су их водиле делимично у складу са законима државе, а делимично у складу са канонским правом.⁸⁸ Чланом 48 овог закона верске матичне књиге су инкорпориране у систем државних матичних књига и за чињенице које су уписане у

⁸² О. Цвејић Јанчић, Брак и развод између прошлости и будућности, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2/2009, 66.

⁸³ Основни закон о браку, „Сл. лист ФНРЈ“, бр. 29/1946.

⁸⁴ М. Арсић, *Црквене матичне књиге у законским прописима Кнежевине Србије*, доступно на <https://arhivistika.wordpress.com/literatura/strucni-radovi/> (06.08.2019.), 52., наведен у: Ј. Бенмансур, *Уједнањени аспекти матичних књига и њихов значај у доказном уједнањеном процесу*, докторска дисертација, Факултет за право, јавну управу и безбедност Универзитета Џон Незбит, Београд 2016, 58.

⁸⁵ *Ibid.*, 59.

⁸⁶ *Ibid.*, 60.

⁸⁷ Закон о државним матичним књигама, „Сл. лист ФНРЈ“, бр. 29/1946.

⁸⁸ Ј. Бенмансур, 61.

њих до ступања на снагу закона добиле су доказну снагу јавних исправа. Међутим, црквене матичне књиге су имале снагу јавних исправа и пре тога, што потврђује обавезно издавање извода на тачно утврђеним обрасцима, установљено 1852. године.⁸⁹ Надлежни државни матичари били су у обавези да до 31.12.1950. године препишу верске матичне књиге на оним подручјима на којима нису постојале државне матичне књиге и врате књиге, што до данас није урађено, иако је Влада Републике Србије Закључком 05 бр. 464-4270/2010-1 од 10.06.2010. године утврдила да се ове књиге враћају црквама и верским заједницама, односно њиховим правним следбеницима.

Преднацртом Грађанског законика, чија је израда у току, предложено је црквено венчање пред представником верске заједнице које би било изједначено са грађанским браком закљученим пред матичарем. То значи да би црквена форма била пуноважна и да након закључења црквеног брака младенци не би морали да закључују брак пред матичарем. Данас је црквени брак питање слободног избора будућих супружника, али без правних дејстава и пред судом се третира као ванбрачна заједница. На материјалне услове за пуноважност брака склопљеног у верској форми као и на последице брака који се односе на права и обавезе супружника, примењивао би се Породични закон, а не верско право. Усвајање овог решења захтевало је измене Устава који прописује да се брак може закључити само пред надлежним државним органом, а поставило се и питање да ли би се предложено решење односило и на друге верске заједнице или само на хришћанску православу цркву, у ком случају би измене прописа биле основ за верску дискриминацију. Ипак, у најновијој верзији Преднацрта ГЗ, одустало се од изједначавања црквене и грађанске форме закључења брака, због ограничења из Устава чије одредбе до данас нису измењене.

4. Закључак

У Србији правна дејства производи само грађански брак закључен пред надлежним државним органом. Супружници су слободни да се пре или након закључења грађанског брака венчају у цркви, а сам црквени брак нема правних последица, као ни црквени развод брака, будући да је судски развод брака једини начин престанка пуноважног

⁸⁹ Ј. Живковић, *Защитица црквених матичних књига као дела црквене башиине Србије (упоредна анализа стања у гугасиори и матичици)*, <http://www.arhivistika.edu.rs/clanci/zastita-arhivske-grade-van-arhiva/69-s-in-ziv-vic-z-sh-i-cr-v-nih-icnih-njig-d-l-ul-urn-b-sh-in-srbi-up-r-dn-n-liz-s-nj-u-ici-i-di-sp-ri> (07.08.2019.)

брака за живота супружника. Црквени бракови закључени до ступања на снагу Основног закона о браку 1946. године изједначени су у дејствима са грађанским браковима. Изводи из тадашњих црквених матичних књига имају својство јавних исправа, иако се у ситуацији када све црквене матичне књиге нису преписане и инкорпориране у државне матичне књиге може десити да се чињеница закључења брака доказује и пред судом.

Однос државног и црквеног брачног права данас је интересантан и када говоримо о легализовању истополних бракова у неким државама, изазовима које таква законска решења носе са собом и могућим конфликтима чија се позадина налази у религији, будући да веће противљење цркве утиче и на ставове становништва о овом питању.

На крају, истински брак би требао да буде однос који не захтева правно регулисање - мешање државне или црквене власти у односе партнера. Света тајна брака је доступна сваком појединцу независно од његове вероисповести, када особа спозна присуство Божанског унутар себе, што је предуслов за независност од утицаја ауторитета наметнутих споља. Да ли су поједине одредбе Брачних правила („отпадништво од православне вере“ као разлог за развод брака, забрана да се у улози сведока нађу „познати безверници“ или рад на томе да будућег брачног друга „приволимо православној вери“) у служби буђења људи и откривања свете тајне садржане у браку или су оне превазиђене и препрека на путу истинског духовног развоја и заједништва, питање је на које свако треба да одговори у складу са својим најдубљим осећањима и веровањима. Живот и његови токови су инвентивнији и непредвидљивији и од најмудријих законодаваца, а оне мање мудре, прегазе не окрећући се, зарад добра свих нас.

Ana Čović, PhD

Senior Research Fellow

Institute of Comparative Law in Belgrade

THE LEGAL EFFECTS OF CONCLUSION AND TERMINATION OF CHURCH MARRIAGE IN THE STATE LEGAL SPHERE

Summary

In the course of history, a marriage has evolved from the part of customs and traditions to a law-regulated social institution, which regulates the relationship between two (monogamous marriages) or more partners (polygamous marriage) for the purpose of joint life and for care and support of their children. Apart from the tendency and attempts to put into the legal frames human sexuality, when each pre-marriage or extramarital sexual relationship will be declared immoral, and children born out of extramarital relationships will deprive the rights enjoyed by children from the legal marriage, is also an important economic aspect. With getting married, certain property rights and obligations are acquired. It also provides the basis for various tax breaks, social assistance or the possibility of obtaining a stay in the State of the spouse. Depending on whether marriage is proclaimed by the state authorities or by the spiritual (religious) authorities, there are civil and church marriages. In secular states, the religious wedding must be separated from the civil one, so that the spouses are obliged to conclude a civil marriage, and then they can join a religious ritual in accordance with their beliefs and traditions. In some countries, the priest has the status of a civil servant, and the civil character of the marriage refers to the registration of marriage into the municipal registries, which is a solution interesting from the aspect of some of the proposals that were discussed during the drafting of the Civil Code. In the Member States of the European Union, the relationship between church and state matrimonial law differs and has undergone many changes throughout history. Even though today's church marriage has become an inseparable part of the marriage ceremonies in our country, all the conditions for its conclusion and termination, as well as the effects it produces, often remain unknown during the duration of the marriage, but also after the divorce. In this paper, the author analyzes the content of the Marriage Rules of the Serbian

Orthodox Church, which regulates the conditions for the conclusion and termination of church marriage and the legal effects of church marriage in the state-legal sphere.

Keywords: state marriage law, church marriage law, conclusion of church marriage, termination of church marriage, marriage rules, Serbian Orthodox Church.